

Kalvis Torgāns. SAISTĪBU TIESĪBAS. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 590 lpp.

Grāmata apstiprināta izdošanai ar LU Juridiskās fakultātes Juridiskās zinātnes institūta zinātniskās padomes 26.06.2018. sēdes lēmumu.

Grāmata domāta galvenokārt tiesību zinātņu studentiem. Tajā apskatīti saistību tiesību vispārīgie jautājumi, atsevišķi līgumu veidi, kā arī saistības, kas izriet no ārpuslīgumiskiem tiesību aizskārumiem (deliktiem). Grāmata var būt noderīga arī citu specialitāšu studentiem tiesību pamatu apgūšanā, kā arī praktizējošiem juristiem.

Recenzenti:

Zane Pētersone, Dr. iur., Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnese

Jānis Kubilis, Dr. iur., zvērināts advokāts

Jānis Rozenfelds, Dr. iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedras prof.

Gunārs Aigars, bijušais Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesnesis un Civillietu tiesu palātas priekšsēdētājs

© Kalvis Torgāns, 2018

© Tiesu namu aģentūra, 2018

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra
Baldones iela 1 B, Rīga, LV-1007
tnagramatas.tna.lv

Tiražētājs: SIA "Jelgavas tipogrāfija"

ISBN 978-9934-508-63-9

Saturs

Priekšvārds	11
Izmantotie saīsinājumi	13
I. Saistības jēdziens. Saistību tiesību avoti	15
1. Saistību tiesības kā civiltiesību sastāvdaļa	15
2. Civiltiesiskas saistības definīcija, termina "saistību tiesības" nozīmes	16
3. Privātā un publiskā savstarpējā sakarība	21
4. Saistību tiesību avoti	23
4.1. Tiesību avotu daudzveidība	23
4.2. Latvijas Civillikums un tā salīdzinājums ar citu valstu likumiem	24
4.3. Civiltiesību unifikācijas projekti	28
5. Saistību rašanās pamati	29
6. Saistību tiesību sistēma	31
II. Līguma jēdziens, veidi, noslēgšana, forma	33
1. Līguma jēdziens	33
2. Līgumu klasifikācija. Līgumu sistēma Civillikumā un civiltiesībās kopumā	35
3. Līgumu brīvība – deklarējumi un realitāte	39
4. Līguma noslēgšana un forma.....	42
5. Līguma forma	48
III. Līguma saturs	51
1. Līguma priekšmets	51
2. Līguma blakus noteikumi	52
3. Priekšlīgums un izsolījums.....	54
IV. Līguma saistošais spēks	56
1. Pienākums izpildīt līgumu.....	56
2. Apstākļi, kas ietekmē izpildīšanas pienākumu un iespēju izpildīt	61
2.1. Gadījumi, kad pēc Civillikuma pieļaujama vienpusēja atkāpšanās no līguma	61

2.2.	Šķērslis kā saistības neizpildīšanas attaisnojums	67
2.3.	Būtisks līguma pārkāpums	69
V.	Saistību kopdalībnieku savstarpējās attiecības	73
1.	Dalītas un nedalītas (solidāras) saistības	73
2.	Solidāru saistību nodibināšana	75
3.	Solidāru saistību sekas	79
VI.	Saistību tiesību pastiprināšana	81
1.	Saistību tiesību pastiprināšanas jēdziens un veidi	81
2.	Galvojums	84
2.1.	Galvojuma jēdziens	84
2.2.	Galvojuma apjoms, galvojumu veidi	87
2.3.	Galvojuma forma	89
2.4.	Galvnieka pienākumi	89
3.	Galvnieka tiesības	91
3.1.	Galvnieka tiesības pret kreditoru	91
3.2.	Galvnieka tiesības pret galveno parādnieku	92
4.	Galvojuma izbeigšanās	94
5.	Līgumsods	95
5.1.	Līgumsoda jēdziens un pielietojuma joma	95
5.2.	Līgumsoda funkcijas un samērīguma kritēriji	99
6.	Līgumsoda veidi	102
7.	Rokasnauda	107
VII.	Procenti	113
1.	Procentu jēdziens	113
2.	Procentu saistības izcelšanās	115
3.	Procentu un procentu piedziņas aprobežojumi	119
4.	Procentu saistības izbeigšanās	123
VIII.	Cesija	127
1.	Cesijas jēdziens	127
2.	Cesijas pamati un priekšmets	131
3.	Cesijas ierobežojumi	134
4.	Cesijas forma	138
5.	Cesijas sekas	139

IX. Neatļautas darbības un to izraisītās saistības. Atbildība.	
Tiesiskās aizsardzības līdzekļi	142
1. Neatļautas darbības civiltiesisks raksturojums.....	142
2. Kaitējums kā neatļautas darbības sekas. Mantiskais un nemantiskais (morālais) kaitējums.....	148
3. Civiltiesiskās atbildības jēdziens.....	153
4. Vainojamības nozīme.....	157
5. Civillikumā norādīto vainas pakāpju palīgnozīme.....	165
6. Nejaušs šķērslis un citi attaisnojumi.....	168
7. Cēloniskais sakars starp neatļautu darbību un kaitējumu.....	170
8. Tiesiskās aizsardzības līdzekļa jēdziens un veidi.....	173
9. Saistību tiesību aizsardzība pašpalīdzības ceļā.....	177
10. Atbildība par lietas un pakalpojuma trūkumiem.....	181
10.1. Regulējošie tiesību akti.....	181
10.2. Atbilstības, kvalitātes un drošuma kritēriji.....	183
10.3. Atsavinātāja atbildības apmērs. Ieguvēja tiesiskās aizsardzības līdzekļi.....	186
11. Nokavējuma tiesiskās sekas.....	189
12. Atbildība par attiesājumu.....	196
X. Zaudējumi un to atlīdzība	199
1. Zaudējumu jēdziens un atlīdzības mērķi.....	199
2. Zaudējumu atlīdzības attiecību subjekti.....	202
3. Zaudējumu sastāvs.....	204
4. Zaudējumu atlīdzības pienākuma pamati.....	210
5. Zaudējumu apmēra novērtēšana un pierādīšana.....	211
XI. Saistību izpildījums	214
1. Saistību izpildījuma vispārīgi noteikumi.....	214
2. Izpildījuma subjekti.....	216
3. Izpildījuma vieta.....	218
4. Izpildījuma laiks.....	220
5. Izpildījuma veids.....	222
XII. Saistību izbeigšana bez izpildījuma un saistību pārveidošana	226
1. Pārjaunojums.....	226
2. Ieskaitis.....	228
3. Prasījuma un parāda sakrītums.....	232
4. Atcēlējs līgums.....	233

5. Izlīgums.....	234
6. Tiesas spriedums	236
7. Saistību tiesības noilgums	236
7.1. Saistību tiesības noilguma jēdziens, termiņi un nošķiršana no prasības noilguma	236
7.2. Noilguma iesākums.....	239
7.3. Noilguma pārtraukums.....	242
7.4. Noilguma sekas.....	243
XIII. Atsavinājuma līgumi.....	244
1. Pirkuma līgums. Maiņas līgums	244
1.1. Pirkuma līguma jēdziens, priekšmets, objekts	244
1.2. Tiesiskās attiecības no pirkuma līguma	252
1.3. Pirkuma sevišķie veidi (blakus līgumi).....	261
1.4. Maiņas līgums.....	273
2. Uztura līgums	275
2.1. Uztura līguma definīcija un būtība.....	275
2.2. Tiesiskās attiecības no uztura līguma.....	282
2.3. Uztura līguma izbeigšanās	283
3. Piegādes līgums.....	286
3.1. Līguma pielietojums un definīcija	286
3.2. Līguma saturs.....	290
3.3. Līguma izpildīšana.....	293
XIV. Dāvinājums.....	295
1. Dāvinājuma jēdziens un raksturojums no darījumu klasifikācijas viedokļa	295
2. Dāvinājuma sekas. Dāvinājuma atsaukšana	301
3. Sevišķie dāvinājuma veidi.....	304
XV. Atdošanas līgumi.....	308
1. Aizdevuma līgums.....	308
1.1. Aizdevuma līguma jēdziens un tā norobežošana no kreditēšanas līguma.....	308
1.2. Aizdevuma līguma saturs un aizdevuma atmaksa.....	313
2. Patapinājuma līgums	314
2.1. Jēdziens un pielietojuma jomas.....	314
2.2. Patapinājuma ņēmēja pienākumi	318
2.3. Patapinātāja pienākumi	319
3. Glabājuma līgums	320
3.1. Glabājuma jēdziens.....	320

3.2. Tiesiskās attiecības no glabājuma līguma	324
3.3. Viesnīcnieka glabājums	327
XVI. Nomas un īres līgums	329
1. Nomas un īres jēdzieni, regulējošie normatīvie akti	329
2. Līguma noslēgšana un tiesiskās attiecības no tā	333
2.1. Iznomātāja (izīrētāja) pienākumi	335
2.2. Nomnieka (īrnieka) pienākumi	336
3. Nomas un īres līguma izbeigšanās	338
XVII. Prasījumi no darba attiecībām	342
1. Uzņēmuma līgums	342
1.1. Uzņēmuma līguma jēdziens un nošķiršana no darba un citiem līgumiem	342
1.2. Uzņēmuma līguma saturs	348
1.3. Tiesiskās attiecības no uzņēmuma līguma	349
1.4. Uzņēmuma līguma izbeigšanās	356
1.5. Līgumi radošā darba jomā	358
1.6. Būvdarbu līgums	361
2. Pārvadājuma līgums	367
2.1. Pārvadājuma līguma jēdziens un tautsaimnieciskā nozīme	367
2.2. Pārvadājuma attiecību dalībnieki	371
2.3. Kravas pārvadājuma līguma forma un saturs	372
2.4. Kravas pārvadājuma līguma izpilde	375
2.5. Atbildība kravas pārvadājumā	378
2.6. Pasažiera un bagāžas pārvadājuma līgums	383
2.7. Pretenzijas un prasības pārvadājumos	386
XVIII. Sabiedrības līgums	389
1. Sabiedrības līguma jēdziens	389
2. Biedru savstarpējās attiecības	393
3. Sabiedrības lietu lemšana	395
4. Sabiedrības izbeigšanās	397
XIX. Laimes līgumi	400
XX. Prasījumi no svešu lietu pārziņas	404
1. Pilnvarojuma līgums	404
1.1. Pilnvarojuma līguma jēdziens un sakars ar pilnvaru	404
1.2. Tiesiskās attiecības no pilnvarojuma līguma	409
1.3. Pilnvarojuma līguma izbeigšanās	412

2. Padoms un ieteikums.....	413
3. Komisijas līgums.....	415
4. Neuzdota lietvedība.....	419
XXI. Apdrošināšanas līgums.....	423
1. Apdrošināšanas jēdziens.....	423
2. Termini apdrošināšanā.....	427
3. Apdrošināšanas līguma jēdziens, raksturīgās iezīmes, veidi.....	430
3.1. Apdrošināšana pret zaudējumiem un bojājumiem (mantas apdrošināšana).....	434
3.2. Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana.....	437
3.3. Personu apdrošināšana.....	439
4. Regresa prasības.....	439
XXII. Norēķinu veikšana saistību tiesībās.....	443
1. Bezskaidras naudas norēķinu priekšrocības un norēķinu instrumenti.....	443
2. Kredītiestādes attiecības ar klientu. Bankas konta līgums.....	447
3. Norēķinu formas un dokumenti.....	448
3.1. Maksājuma uzdevums.....	448
3.2. Norēķini inkaso formā.....	448
3.3. Darījuma konts.....	450
3.4. Norēķini, pielietojot akreditīvu (kredītvēstuli).....	450
4. Vērtspapīri un to apgrozība.....	454
4.1. Vērtspapīra jēdziens un veidi.....	454
4.2. Vekselis.....	455
4.3. Čeks un tā veidi.....	461
XXIII. Prasījumi no ārpuslīgumiskiem tiesību aizskārumiem (deliktiem).....	462
1. Delikta jēdziens un veidi.....	462
2. Prasījumi personisku aizskārumu dēļ.....	469
2.1. Personisku aizskārumu jēdziens un veidi.....	469
2.2. Atlīdzība par miesas bojājumiem.....	470
2.3. Atbildības īpatnības par paaugstinātas bīstamības darbības izraisītu kaitējumu.....	477
2.4. Tiesība uz atlīdzību no nodarījumiem pret personisko brīvību, godu, cieņu un pret sieviešu nevainību.....	481
2.5. Privātās dzīves neaizskāramības aizskārumi.....	485

2.6. Valsts pārvaldes iestādes, izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas rīcības dēļ radušos zaudējumu atlīdzināšana	487
3. Prasījumi mantas pretiesisku bojājumu dēļ	489
4. Atbildība par deliktam līdzīgu aizskārumu	491
4.1. Atlīdzība par zaudējumu, kas nodarīts ar izmešanu, izliešanu	491
4.2. Atlīdzība par dzīvnieku nodarītu kaitējumu	493
XXIV. Prasījumi no netaisnas iedzīvošanās	496
1. Neesoša parāda izpildījuma atprasījums	498
2. Nākošā notikuma izredzēs izpildītā atprasījums (<i>condictio causa data causa non secuta</i>)	500
3. Atprasījums nelikumīga vai pretlikumīga pamata dēļ (<i>condictio ob turpem causam</i>)	500
4. Atprasījums jebkāda pamata trūkuma dēļ (<i>condictio sine causa</i>)	501
5. Vispārējs atprasījums iedzīvošanās dēļ	501
Izmantotie avoti	506
1. Literatūra	506
2. Periodika un uzziņas materiāli	517
3. Tiesību akti	518
4. Judikatūra un tiesu prakse	535
5. Avoti internetā	541
Alfabētiskais jēdzienu rādītājs	542
Annotation	588

Priekšvārds

Cienījamais lasītāj!

Šī atkārtoti izdotā grāmata ir domāta tiesību zinātņu studentiem, kuri sper pirmos soļus virzienā uz tiesību izpratni un civiltiesisku strīdu veiksmīgu risināšanu nākotnē. Pareizāk šo grāmatu būtu nosaukt citādi, proti, Ievads saistību tiesībās. Tās pamatā ir 2014.gadā izdotā grāmata, kura ātri vien pazuda no grāmatu veikalu plauktiem.* Šajā izdevumā saistību tiesību pamatjautājumu apskats ir atjaunināts, kā arī ietverti pēdējo gadu grozījumi likumos.

Grāmatā izklāstīto tematu apguvei augstskolu mācību programmās parasti ir paredzēti divi semestri. Sākotnēji var likties, ka tik ilgā laikā izlasīt un saprast Civillikuma Saistību tiesību daļas un vēl dažu likumu pantus nav sevišķi grūti. Izlasīt, protams, var. Bet sapratne veidosies un attīstīsies ilgus gadus. Jāteic, ka par gandrīz vai katru grāmatas tematu var uzrakstīt promocijas darbu (ja vien kāds to nesen nav jau izdarījis), tik saturiski ietilpīgi ir grāmatas nodaļu temati un tik dinamiska saistību tiesību attīstība.

Civillikuma normas pēc satura un nozīmes ir dažādas – vienas ir saturiski ļoti ietilpīgas, citas par mazāk nozīmīgiem, partikulāriem jautājumiem, vēl citas ir tādas, kuras ne reizi nevienā tiesu lietā nav minētas pēdējo 20 gadu laikā. Vēsturiskā skatījumā 1937.gada Civillikumus uzskatāms par izcilu kodifikācijas aktu. Taču laiks rit, tiesiskās attiecības mainās, parādās jauni līgumu veidi, sarežģītas situācijas, kuras prasa noregulējumu. Tāpēc, sagatavojot jaunu mācību grāmatu, nācās konstatēt, ka kopš izpārdotās 2014.gada grāmatas izdošanas gan Civillikumā, gan citos likumos ir notikušas vairākas izmaiņas un papildinājumi. Mainījusies dažu civiltiesisko problēmu izpratne Eiropas Savienības dalībvalstu jurisprudencē, ES direktīvās un regulās, Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē. Par ikdienišķu kļuvusi vajadzība pazīt šajā valstu apvienībā esošās teorētiskās atziņas, tiesību unifikācijas projektus, direktīvas un regulas. To raksturojums šajā grāmatā ļauj runāt par moderno saistību tiesību apgūšanas palīgīdzekli.

* Torgāns K. *Saistību tiesības*. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.

Vienlaikus jāatzīmē, ka grāmata lielā mērā balstās uz atziņām, ko gadu desmitos pauduši Latvijas vēsturē nozīmīgākie tiesību zinātnieki prof. Konstantīns Čakste, prof. Vasilijš Sinaiskis, prof. Vladimirs Bukovskis, Augstākās tiesas senatori Fridrihs Konradi, Kristaps Valters, Augusts Lēbers, Aleksandrs Būmanis, kā arī daudzi Latvijas un ārzemju mūsdienu vidējās paaudzes un jaunie zinātnieki. Tāpēc grāmatas beigās ievietotais izmantoto avotu saraksts ir iznācis visai plašs.

Ilggadēji novērojumi darbā ar studentiem rāda, ka mūžīgā steiga neļauj studentiem daudz kavēties pie tiesu lietu atreferējumiem, it sevišķi, ja tie ir gadus 5–8 veci. Taču vienmēr atrodas arī zinātkāri studenti, kuriem atsevišķi kāzusi ir kā salda is ēdiens pēc "sausās" teorijas lasīšanas. Viņiem par prieku grāmatā sniegti samērā daudzi gan pavisam nesenu, gan jau par judikatūras pērlēm uzskatāmu tiesu spriedumu fragmenti. Vēlot neatlaidību, degsmi un sekmes tās tiesību zinātņu apakšnozares apgūvē, bez kuras neviens jurists nedrīkstētu uzskatīt sevi par pilnvērtīgu speciālistu, atliek vien aicināt sekot arī jaunākajiem grozījumiem likumos un nebaidīties attīstīt tālāk šajā grāmatā rakstīto.

Kalvis Torgāns

Prof., Dr. habil. iur., LZA akadēmiķis